

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Національної академії

внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор

Руслан СЕРБИН

ВИСНОВОК

Національної академії внутрішніх справ про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Байдика Олександра Анатолійовича «Захисник у кримінальних провадженнях про державну зраду» поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Національної академії внутрішніх справ від 25 жовтня 2022 року, протокол № 14

ВИТЯГ

з протоколу розширеного засідання кафедри кримінального процесу НАВС від 21 травня 2026 року

Присутні:

проректор, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України Тарасенко О.С.;

навчально-науковий інститут післядипломної освіти, директор, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Удалова Л.Д.; заступник директора, кандидат юридичних наук, доцент Дубівка І.В.;

кафедра кримінального процесу: завідувач кафедри, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України Таран О.В. (*голова засідання, рецензент*); професор кафедри, доктор юридичних наук, доцент Соловійов Е.П.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, професор Зарубей В.В.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Римарчук О.В.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Кулик М.Й.; доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Заїка С.О.; доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Мельник О.В.; аспірант денної форми навчання Байдик О.А.;

кафедра кримінальної юстиції ННПП: завідувач кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Хахуцяк О.Ю.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Степанова Г.М.;

кафедра оперативно-розшукової діяльності та національної безпеки: завідувач кафедри, кандидат юридичних наук, професор Герасименко Л.В.; професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Василичук В.І.;

кафедра криміналістичного забезпечення та судових експертиз ННЕКІ: завідувач кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Атаманчук В.М.;

науково-дослідна лабораторія з проблем протидії злочинності ННПД: завідувач лабораторії, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Вознюк А.А.; провідний науковий співробітник лабораторії, доктор юридичних наук, професор Грібов М.Л. (*рецензент*); провідний науковий співробітник лабораторії, кандидат юридичних наук Шаповалова А.О.; провідний науковий співробітник лабораторії, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Брисковська О.М.; старший науковий співробітник лабораторії, кандидат юридичних наук Бурак М.В.;

відділ організації наукової діяльності: провідний науковий співробітник відділу, кандидат юридичних наук, старший дослідник Бондар С.В.; провідний науковий співробітник відділу, доктор юридичних наук, професор Севрук В.Г.; провідний науковий співробітник відділу, доктор юридичних наук, професор Павленко С.О.;

відділ аспірантури (ад'юнктури) і докторантури: доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Тихонова О.В.

Запрошені: доктор юридичних наук, професор Погорецький М.А. (*науковий керівник*).

Були присутні 10 докторів наук та 14 кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта заочної форми навчання кафедри кримінального процесу Байдика Олександра Анатолійовича «Захисник у кримінальних провадженнях про державну зраду», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», щодо її рекомендації до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді Національної академії внутрішніх справ.

Слухали:

Здобувачка Байдик О.А. доповів про результати дисертаційного дослідження. У доповіді було обґрунтовано насамперед актуальність обраної теми дисертаційної роботи, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, аспірантом доведено до присутніх структуру роботи та основні її положення, сформулювала та обґрунтувала новизну, теоретичне та практичне значення.

Актуальність теми дисертаційного дослідження пов'язана з тим, забезпечення національної безпеки України в умовах збройної агресії РФ належить до пріоритетних завдань держави та є необхідною передумовою реалізації конституційних прав і свобод людини. Важливе місце в системі

кримінально-правової охорони основ національної безпеки посідає відповідальність за державну зраду відповідно до ст. 111 Кримінального кодексу (КК) України. Це кримінальне правопорушення безпосередньо посягає на суверенітет, територіальну цілісність, обороноздатність, державну, економічну й інформаційну безпеку України, що обумовлює підвищену увагу держави до виявлення, документування, розслідування та судового розгляду таких кримінальних проваджень.

До 2014 року кримінальні провадження за обвинуваченням у державній зраді порушували зрідка. Проте після початку збройної агресії РФ ситуація кардинально змінилася. Якщо 2013 року до суду не було скеровано жодного обвинувального акта за ст. 111 КК України, то 2014 року їх було 8, 2015 року – 7, а 2016 року – уже 50. Після повномасштабного вторгнення РФ 24 лютого 2022 року кількість кримінальних проваджень стосовно державної зради та суміжних злочинів обчислюють уже тисячами. За офіційними даними Державного бюро розслідувань, станом на травень 2026 року розслідували 3012 кримінальних проваджень щодо злочинів проти основ національної безпеки, з яких 2004 стосувалися державної зради, 795 – колабораційної діяльності, 54 – пособництва державі-агресору. Саме така безпрецедентна кількість кримінальних проваджень актуалізувала питання ефективності забезпечення права на захист у справах цієї категорії.

Одночасно відбулося суттєве ускладнення предмета доказування в кримінальних провадженнях про державну зраду. Їм притаманні активне використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій, цифрових доказів, матеріалів оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності, документів, що містять державну таємницю, а також механізмів спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження (*in absentia*). Унаслідок цього сформувався якісно новий процесуальний контекст реалізації права на захист, який істотно відрізняється від традиційних моделей здійснення захисником своїх процесуальних повноважень.

Провадження у справах про державну зраду як особливо тяжкі кримінальні правопорушення, що посягають на основи національної безпеки держави, потребують одночасного виконання двох взаємопов'язаних завдань: ефективного кримінального переслідування осіб, причетних до співпраці з державою-агресором, і безумовного дотримання конституційних гарантій права на захист. За таких умов захисник є ключовим процесуальним суб'єктом, що має забезпечити баланс між інтересами національної безпеки та правами підозрюваного чи обвинуваченого.

Практика досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень про державну зраду засвідчує наявність низки системних проблем, що негативно позначаються на реалізації права на захист. Аналіз матеріалів кримінальних проваджень за ст. 111 КК України дав змогу встановити найпоширеніші порушення, серед яких: недотримання розумних строків кримінального провадження, безпідставне продовження строків тримання під вартою, необґрунтоване зупинення досудового розслідування, формальне повідомлення про підозру, порушення спеціального порядку повідомлення про

підозру окремим категоріям осіб, необґрунтоване застосування запобіжних заходів, проведення негласних слідчих (розшукових) дій без належних підстав, а також ненадання стороні захисту повного доступу до матеріалів кримінального провадження після завершення досудового розслідування. Зазначені порушення істотно обмежують процесуальні можливості сторони захисту й негативно впливають на реалізацію принципу рівності сторін.

Під час підготовки дисертаційного дослідження було проведено анкетування адвокатів, прокурорів, слідчих і суддів щодо проблем участі захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду. Результати дослідження засвідчили наявність суттєвих проблем у сфері забезпечення права на захист. Зокрема, лише 6,3 % респондентів цілком розуміють специфіку процесуальних гарантій захисту в провадженнях цієї категорії, а 15,5 % достатньо чітко усвідомлюють зміст посиленої гарантійної функції захисника. Майже половина опитаних (49,7 %) вважають необхідним внесення змін до кримінального процесуального законодавства щодо забезпечення ефективної участі захисника у справах про державну зраду. Більшість респондентів (68,2 %) поділяють необхідність удосконалення спеціальних процесуальних гарантій діяльності захисника в таких провадженнях. Найпроблемнішими аспектами вони визначили складність доступу до матеріалів, що містять державну таємницю (25,8 %), проблеми відкриття та перевірки матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД) (19,6 %), а також недосконалість кримінального процесуального законодавства (26,1 %).

Особливості діяльності захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду не можуть бути вичерпно пояснені лише крізь призму загальної теорії права на захист або процесуального статусу адвоката. Сучасна практика розслідування та судового розгляду таких проваджень свідчить про необхідність комплексного дослідження не лише кримінально-процесуальних, а й криміналістичних аспектів реалізації функції захисту. У сучасних умовах захисник фактично є самостійним суб'єктом доказування, який формує захисні версії, аналізує доказову базу сторони обвинувачення, використовує спеціальні знання, перевіряє допустимість і достовірність доказів, бере участь у роботі із цифровими доказами та результатами негласних слідчих (розшукових) дій. Саме тому важливе значення має дослідження криміналістичних засад реалізації функції захисту в кримінальних провадженнях за ст. 111 КК України.

Зазначені обставини зумовлюють актуальність теми дисертаційного дослідження, її теоретичне та практичне значення, а також необхідність розроблення науково обґрунтованих пропозицій з удосконалення кримінального процесуального законодавства України, практики його застосування та криміналістичного забезпечення діяльності захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду.

Мета дисертаційного дослідження – розроблення цілісної теоретико-правової, кримінально-процесуальної та криміналістичної концепції реалізації процесуального статусу і функції захисту в кримінальних провадженнях про державну зраду, виявлення проблем правового регулювання та правозастосовної практики, а також формулювання науково обґрунтованих

пропозицій з удосконалення кримінального процесуального законодавства України, практики його застосування з метою підвищення ефективності реалізації права на захист у провадженнях цієї категорії.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- дослідити стан наукового розроблення проблем участі захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду;
- висвітлити зміст процесуального статусу захисника-адвоката в кримінальних провадженнях про державну зраду й визначити його особливості;
- сформулювати криміналістичні засади реалізації функції захисту в кримінальних провадженнях за ст. 111 КК України;
- з'ясувати особливості участі захисника під час повідомлення про підозру в кримінальних провадженнях про державну зраду;
- проаналізувати діяльність захисника під час затримання, застосування запобіжних заходів та інших заходів забезпечення кримінального провадження;
- визначити особливості участі захисника в проведенні слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та забезпеченні доступу до матеріалів, що містять державну таємницю;
- окреслити зміст й особливості процесуальних дій захисника в підготовчому судовому провадженні щодо кримінальних правопорушень про державну зраду;
- розглянути засади реалізації функції захисту під час судового розгляду кримінальних проваджень про державну зраду;
- схарактеризувати особливості участі захисника в апеляційному, касаційному й екстраординарному переглядах судових рішень у кримінальних провадженнях про державну зраду;
- розробити пропозиції з удосконалення кримінального процесуального законодавства України та практики його застосування у сфері забезпечення права на захист у кримінальних провадженнях про державну зраду.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються в процесі реалізації права на захист і здійснення захисником професійної діяльності в кримінальних провадженнях про державну зраду.

Предмет дослідження – захисник у кримінальних провадженнях про державну зраду.

Методологічну основу дисертаційного дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів наукового пізнання, застосування яких забезпечило комплексне дослідження процесуального статусу, функцій та діяльності захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексних монографічних досліджень процесуального статусу, функцій та діяльності захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду, виконаним з огляду на умови воєнного стану, практику застосування спеціального кримінального провадження (*in absentia*), використання матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій,

державної таємниці, цифрових доказів і сучасних криміналістичних підходів до реалізації функції захисту. За результатами здійсненого дослідження:

уперше:

- обґрунтовано концепцію посиленого гарантійно-компенсаторного характеру процесуального статусу захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду, відповідно до якої захисник в умовах воєнного стану, спеціального кримінального провадження (*in absentia*), застосування негласних слідчих (розшукових) дій та режиму державної таємниці виконує функції не лише захисту від кримінального обвинувачення, а й забезпечення процесуального балансу між інтересами національної безпеки та правами людини;

- сформульовано авторський підхід до визначення криміналістичних засад реалізації функції захисту в кримінальних провадженнях за ст. 111 КК України як системи криміналістичних знань, тактичних прийомів, засобів і рекомендацій, спрямованих на формування захисних версій, перевірку доказів сторони обвинувачення, використання спеціальних знань, роботу із цифровими доказами та результатами негласних слідчих (розшукових) дій;

- запропоновано кримінально-процесуальну класифікацію основних проблем участі захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду, до яких віднесено проблеми доступу до матеріалів кримінального провадження, реалізації права на захист у провадженні *in absentia*, використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій, доступу до відомостей, що становлять державну таємницю, а також забезпечення незалежності адвокатської діяльності в умовах воєнного стану;

- визначено систему криміналістичних особливостей реалізації захисником функції доказування в кримінальних провадженнях про державну зраду, зокрема щодо формування та перевірки захисних версій, аналізу цифрових доказів, використання спеціальних знань, оцінки допустимості результатів негласних слідчих (розшукових) дій та документів, що містять державну таємницю;

- обґрунтовано необхідність нормативного закріплення спеціального механізму тимчасового доступу захисника до матеріалів, що містять державну таємницю, у межах конкретного кримінального провадження без проходження повної процедури оформлення постійного допуску до державної таємниці;

удосконалено:

- наукові підходи до визначення змісту процесуального статусу захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду шляхом виокремлення його загальних, спеціальних і компенсаторних елементів;

- положення щодо реалізації права на захист під час повідомлення про підозру в кримінальних провадженнях про державну зраду з огляду на концепцію фактичної підозри й необхідність забезпечення раннього доступу особи до правничої допомоги;

- наукові підходи до розуміння особливостей діяльності захисника під час застосування запобіжних заходів у кримінальних провадженнях про державну зраду, зокрема в частині перевірки пропорційності процесуальних обмежень й обґрунтованості ризиків, передбачених кримінальним процесуальним законодавством;

- теоретичні положення щодо забезпечення права на захист під час проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій шляхом розширення процесуальних гарантій перевірки допустимості доказів стороною захисту;

- наукові підходи до забезпечення права на захист у спеціальному кримінальному провадженні (*in absentia*) шляхом посилення ролі захисника як основного процесуального гаранта прав відсутнього підозрюваного або обвинуваченого;

дістали подальшого розвитку:

- наукові положення щодо співвідношення понять «захист у кримінальному провадженні» та «функція захисту»;

- теоретичні підходи до визначення місця захисника в системі суб'єктів кримінального процесуального доказування;

- положення щодо забезпечення принципів змагальності та рівності сторін у кримінальних провадженнях про державну зраду;

- наукові підходи до оцінки допустимості доказів, отриманих унаслідок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, використання цифрових доказів і матеріалів з обмеженим доступом;

- положення щодо процесуальних гарантій діяльності захисника на стадіях підготовчого судового провадження, судового розгляду та перегляду судових рішень у кримінальних провадженнях про державну зраду;

- пропозиції з удосконалення кримінального процесуального законодавства України в частині забезпечення права на захист у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти основ національної безпеки держави.

Висновки та рекомендації дисертаційного дослідження, що формують його наукову новизну, розроблено відповідно до вимог законодавства України з дотриманням норм і стандартів академічної доброчесності з метою поглибленого аналізу наукових категорій та комплексного дослідження основних правових елементів розслідування кримінального провадження про державну зраду.

Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено в одинадцяти наукових працях, з них вісім статей опубліковано у фахових виданнях з юридичних наук, що належать до переліку, затвердженого Міністерства освіти і науки України, а також три тези доповідей для участі в міжнародній науково-практичній конференції, семінарі та круглому столі.

Після закінчення доповіді здобувачки присутніми були поставлені наступні **питання**:

Удалова Л.Д.: При дослідженні стану наукового розроблення проблем участі захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду, до яких висновків ви прийшли?

Відповідь: Дякую за запитання. Нами досліджено стан наукового розроблення проблем участі захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду. Встановлено, що, попри значний розвиток доктрини права на захист, процесуального статусу захисника та кримінального процесуального доказування, участь адвоката саме в кримінальних провадженнях за ст. 111 КК України не була предметом комплексного самостійного дослідження. Обґрунтовано необхідність формування спеціальної наукової концепції реалізації права на захист у провадженнях цієї категорії.

Тарасенко О.С.: Чи запропоновано Вами пропозиції з удосконалення кримінального процесуального законодавства України та практики його застосування у сфері забезпечення права на захист у кримінальних провадженнях про державну зраду?

Відповідь: Дякую за запитання. Доцільно доповнити ст. 3 КПК України новим пунктом такого змісту:

«Фактична підозра – це стан кримінального провадження, за якого уповноважені органи досудового розслідування або прокурор здійснюють щодо конкретної особи процесуальні дії, застосовують процесуальні обмеження або інші заходи, які об'єктивно свідчать про спрямованість кримінального переслідування проти цієї особи як імовірно причетної до вчинення кримінального правопорушення, незалежно від моменту вручення письмового повідомлення про підозру».

Відповідні зміни доцільно узгодити зі ст. 20, 42, 276–278 КПК України, передбачивши, що з моменту фактичного виникнення підозри особі має бути забезпечено мінімальний обсяг гарантій права на захист, зокрема право на захисника, право не свідчити проти себе, право на отримання інформації про характер фактичного кримінального переслідування та право на конфіденційне спілкування з адвокатом.

Такий підхід запобігатиме практиці, коли особа фактично перебуває в становищі підозрюваного, однак формально ще не набула відповідного процесуального статусу, що унеможлиблює повноцінну реалізацію права на захист.

Зайка С.О.: Що стало теоретичним підґрунтям Вашого дисертаційного дослідження?

Відповідь: Дякую за запитання. Теоретичним підґрунтям дослідження стали праці українських та іноземних учених у галузі кримінального процесу, криміналістики, адвокатури, судустрою та доказового права, зокрема С. Є. Абламського, О. М. Баганця, А. М. Бірюкової, Н. В. Борзих, Ю. М. Грошевого, І. В. Гловюк, В. О. Гринюка, О. В. Капліної, Т. Б. Вільчик, В. Т. Нора, В. О. Попелюшка, М. А. Погорецького, Д. Б. Сергєєвої, О. С. Старенького, О. Ю. Татарова, В. Тертишника, Л. Д. Удалової, О. Г. Шило, М. Є. Шумила, О. Г. Яновської та ін. Водночас комплексного монографічного дослідження процесуального статусу й діяльності захисника саме в кримінальних

провадженнях про державну зраду в контексті умов воєнного стану, спеціального кримінального провадження, державної таємниці, цифрових доказів і криміналістичного забезпечення функції захисту досі не здійснено.

Головуючий: Є ще запитання? Немає. Переходимо до обговорення дисертації. Слово надається науковому керівнику.

Науковий керівник, доктор юридичних наук, професор Погорецький М.А. зазначив, що дисертація Байдика Олександра Анатолійовича «Захисник у кримінальних провадженнях про державну зраду» присвячено дослідженню участі захисника у кримінальних провадженнях про державну зраду. Дійсно, на сьогодні комплексного монографічного дослідження процесуального статусу й діяльності захисника саме в кримінальних провадженнях про державну зраду в контексті умов воєнного стану, спеціального кримінального провадження, державної таємниці, цифрових доказів і криміналістичного забезпечення функції захисту досі не здійснено.

Дисертаційна робота Байдика Олександра Анатолійовича містить ґрунтовну наукову новизну яка полягає в тому, що, дисертація є одним із перших в Україні комплексних монографічних досліджень процесуального статусу, функцій та діяльності захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду, виконаним з огляду на умови воєнного стану, практику застосування спеціального кримінального провадження (*in absentia*), використання матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій, державної таємниці, цифрових доказів і сучасних криміналістичних підходів до реалізації функції захисту.

Під час написання дисертаційного дослідження Байдик О.А. проявив себе як працьовитий, цілеспрямований, відповідальний юрист-практик, який успішно поєднував наукову діяльність з практичною. Він цілком сформувався як науковець, підтвердженням чого є не лише дисертаційна робота, а також і численні публікації у наукових фахових виданнях України. Байдик О.А. активно брав участь у науково-практичних конференціях та круглих столах.

Індивідуальний план наукової роботи та освітню програму Байдик О.А. виконав у повному обсязі.

Зважаючи на вищевикладене, можна стверджувати, що дисертація Байдика Олександра Анатолійовича «Захисник у кримінальних провадженнях про державну зраду», яка подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» містить нові концептуальні наукові положення й науково обґрунтовані результати в галузі юриспруденції, що в сукупності розв'язують важливе науково-прикладне завдання.

Зважаючи на викладене вище Байдик О.А. заслугоує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Після цього було надано слово **рецензентам** роботи:

Доктор юридичних наук, професор Таран О.В. Актуальність і наукова новизна теми дослідження не викликає сумнівів. Дійсно, провадження у справах про державну зраду як особливо тяжкі кримінальні правопорушення,

що посягають на основи національної безпеки держави, потребують одночасного виконання двох взаємопов'язаних завдань: ефективного кримінального переслідування осіб, причетних до співпраці з державою-агресором, і безумовного дотримання конституційних гарантій права на захист. За таких умов захисник є ключовим процесуальним суб'єктом, що має забезпечити баланс між інтересами національної безпеки та правами підозрюваного чи обвинуваченого.

Автор поставив перед собою мету вирішення наукового завдання, яке полягає в розробленні цілісної теоретико-правової, кримінально-процесуальної та криміналістичної концепції реалізації процесуального статусу і функції захисту в кримінальних провадженнях про державну зраду, виявлення проблем правового регулювання та правозастосовної практики, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій з удосконалення кримінального процесуального законодавства України, практики його застосування з метою підвищення ефективності реалізації права на захист у провадженнях цієї категорії.

Дисертаційна робота має чітку логічну структуру та зв'язок з науковими програмами і планами, темами, визначеними за замістом дисертації.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються в процесі реалізації права на захист і здійснення захисником професійної діяльності в кримінальних провадженнях про державну зраду.

Вказані та інші відомості засвідчують високий рівень проведеного здобувачем дослідження.

Висновки і рекомендації, сформульовані за змістом дисертації та публікацій здобувачки, відрізняються важливим значенням для подальшого розвитку наукових досліджень та практичної складової із зазначеної проблематики.

Оцінюючи у цілому позитивно дослідження Байдика О.А., слід зауважити, що вказані дискусійні положення, які були нами окреслені під час попереднього засідання кафедри, автором були враховані.

Таким чином дисертаційна робота Байдика Олександра Анатолійовича «Захисник у кримінальних провадженнях про державну зраду», є самостійною, завершеною науковою працею, яку виконано за актуальною та практично значущою темою.

Висновок. Дисертаційна робота Байдика Олександра Анатолійовича «Захисник у кримінальних провадженнях про державну зраду» є самостійною, завершеною науковою працею, яку виконано за актуальною та практично значущою темою.

Дисертація відповідає спеціальності 081 – Право та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами і доповненнями), та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів

України від 12.01.2022 № 44) та може бути подана до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Доктор юридичних наук, професор Грібов М.Л. Дисертацію Байдика О.А. присвячено актуальному на сьогоднішній день питанню, дослідженню участі захисника у кримінальних провадженнях про державну зраду.

Дисертація має чіткий зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначеними за змістом дисертації.

В роботі вдало розкрито такі поставлені завдання: досліджено стан наукового розроблення проблем участі захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду; висвітлено зміст процесуального статусу захисника-адвоката в кримінальних провадженнях про державну зраду й визначити його особливості; сформульовано криміналістичні засади реалізації функції захисту в кримінальних провадженнях за ст. 111 КК України; з'ясовано особливості участі захисника під час повідомлення про підозру в кримінальних провадженнях про державну зраду; проаналізовано діяльність захисника під час затримання, застосування запобіжних заходів та інших заходів забезпечення кримінального провадження; визначено особливості участі захисника в проведенні слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та забезпеченні доступу до матеріалів, що містять державну таємницю; окреслено зміст й особливості процесуальних дій захисника в підготовчому судовому провадженні щодо кримінальних правопорушень про державну зраду; розглянуто засади реалізації функції захисту під час судового розгляду кримінальних проваджень про державну зраду; схарактеризовано особливості участі захисника в апеляційному, касаційному й екстраординарному переглядах судових рішень у кримінальних провадженнях про державну зраду; розроблено пропозиції з удосконалення кримінального процесуального законодавства України та практики його застосування у сфері забезпечення права на захист у кримінальних провадженнях про державну зраду.

При вивченні дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено.

Висновок. Дисертаційна робота Байдика Олександра Анатолійовича «Захисник у кримінальних провадженнях про державну зраду» є самостійною, завершеною науковою працею, яку виконано за актуальною та практично значущою темою.

Дисертація відповідає спеціальності 081 – Право та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами і доповненнями), та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44) та може бути подана до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Удалова Л.Д.; кандидат юридичних наук, професор Зарубей В.В.; кандидат юридичних наук, доцент Римарчук О.В; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Кулик М.Й.; доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Заїка С.О.; кандидат юридичних наук, доцент Хахуцьк О.Ю.; кандидат юридичних наук, доцент Степанова Г.М.

Байдик О.А. висловив виступаючим та всім присутнім подяку за позитивну оцінку його дисертаційного дослідження, за висловлені побажання та професійні поради, що сприятимуть вдосконаленню змісту та форми дисертаційної роботи та корекції її подальших науково-дослідних планів.

На основі результатів обговорення присутні на засіданні вирішили запропонувати такий:

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Байдика Олександра Анатолійовича «Захисник у кримінальних провадженнях про державну зраду»

Дисертація Байдика Олександра Анатолійовича «Захисник у кримінальних провадженнях про державну зраду», яка подана на здобуття доктора філософії за спеціальністю 081 – Право, є цілісною, завершеною науковою працею.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Забезпечення національної безпеки України в умовах збройної агресії рф належить до пріоритетних завдань держави та є необхідною передумовою реалізації конституційних прав і свобод людини. Важливе місце в системі кримінально-правової охорони основ національної безпеки посідає відповідальність за державну зраду відповідно до ст. 111 Кримінального кодексу (КК) України. Це кримінальне правопорушення безпосередньо посягає на суверенітет, територіальну цілісність, обороноздатність, державну, економічну й інформаційну безпеку України, що обумовлює підвищену увагу держави до виявлення, документування, розслідування та судового розгляду таких кримінальних проваджень.

До 2014 року кримінальні провадження за обвинуваченням у державній зраді порушували зрідка. Проте після початку збройної агресії рф ситуація кардинально змінилася. Якщо 2013 року до суду не було скеровано жодного обвинувального акта за ст. 111 КК України, то 2014 року їх було 8, 2015 року – 7, а 2016 року – уже 50. Після повномасштабного вторгнення рф 24 лютого 2022 року кількість кримінальних проваджень стосовно державної зради та суміжних злочинів обчислюють уже тисячами. За офіційними даними Державного бюро розслідувань, станом на травень 2026 року розслідували 3012 кримінальних проваджень щодо злочинів проти основ національної безпеки, з яких 2004 стосувалися державної зради, 795 – колабораційної діяльності, 54 – пособництва державі-агресору. Саме така безпрецедентна кількість

кримінальних проваджень актуалізувала питання ефективності забезпечення права на захист у справах цієї категорії.

Одночасно відбулося суттєве ускладнення предмета доказування в кримінальних провадженнях про державну зраду. Їм притаманні активне використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій, цифрових доказів, матеріалів оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності, документів, що містять державну таємницю, а також механізмів спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження (*in absentia*). Унаслідок цього сформувався якісно новий процесуальний контекст реалізації права на захист, який істотно відрізняється від традиційних моделей здійснення захисником своїх процесуальних повноважень.

Провадження у справах про державну зраду як особливо тяжкі кримінальні правопорушення, що посягають на основи національної безпеки держави, потребують одночасного виконання двох взаємопов'язаних завдань: ефективного кримінального переслідування осіб, причетних до співпраці з державою-агресором, і безумовного дотримання конституційних гарантій права на захист. За таких умов захисник є ключовим процесуальним суб'єктом, що має забезпечити баланс між інтересами національної безпеки та правами підозрюваного чи обвинуваченого.

Практика досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень про державну зраду засвідчує наявність низки системних проблем, що негативно позначаються на реалізації права на захист. Аналіз матеріалів кримінальних проваджень за ст. 111 КК України дав змогу встановити найпоширеніші порушення, серед яких: недотримання розумних строків кримінального провадження, безпідставне продовження строків тримання під вартою, необґрунтоване зупинення досудового розслідування, формальне повідомлення про підозру, порушення спеціального порядку повідомлення про підозру окремим категоріям осіб, необґрунтоване застосування запобіжних заходів, проведення негласних слідчих (розшукових) дій без належних підстав, а також ненадання стороні захисту повного доступу до матеріалів кримінального провадження після завершення досудового розслідування. Зазначені порушення істотно обмежують процесуальні можливості сторони захисту й негативно впливають на реалізацію принципу рівності сторін.

Під час підготовки дисертаційного дослідження було проведено анкетування адвокатів, прокурорів, слідчих і суддів щодо проблем участі захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду. Результати дослідження засвідчили наявність суттєвих проблем у сфері забезпечення права на захист. Зокрема, лише 6,3 % респондентів цілком розуміють специфіку процесуальних гарантій захисту в провадженнях цієї категорії, а 15,5 % достатньо чітко усвідомлюють зміст посиленої гарантійної функції захисника. Майже половина опитаних (49,7 %) вважають необхідним внесення змін до кримінального процесуального законодавства щодо забезпечення ефективної участі захисника у справах про державну зраду. Більшість респондентів (68,2 %) поділяють необхідність удосконалення спеціальних процесуальних гарантій діяльності захисника в таких провадженнях. Найпроблемнішими

аспектами вони визначили складність доступу до матеріалів, що містять державну таємницю (25,8 %), проблеми відкриття та перевірки матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД) (19,6 %), а також недосконалість кримінального процесуального законодавства (26,1 %).

Особливості діяльності захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду не можуть бути вичерпно пояснені лише крізь призму загальної теорії права на захист або процесуального статусу адвоката. Сучасна практика розслідування та судового розгляду таких проваджень свідчить про необхідність комплексного дослідження не лише кримінально-процесуальних, а й криміналістичних аспектів реалізації функції захисту. У сучасних умовах захисник фактично є самостійним суб'єктом доказування, який формує захисні версії, аналізує доказову базу сторони обвинувачення, використовує спеціальні знання, перевіряє допустимість і достовірність доказів, бере участь у роботі із цифровими доказами та результатами негласних слідчих (розшукових) дій. Саме тому важливе значення має дослідження криміналістичних засад реалізації функції захисту в кримінальних провадженнях за ст. 111 КК України.

Теоретичним підґрунтям дослідження стали праці українських та іноземних учених у галузі кримінального процесу, криміналістики, адвокатури, судоустрою та доказового права, зокрема С. Є. Абламського, О. М. Баганця, А. М. Бірюкової, Н. В. Борзих, Ю. М. Грошевого, І. В. Гловюк, В. О. Гринюка, О. В. Капліної, Т. Б. Вільчик, В. Т. Нора, В. О. Попелюшка, М. А. Погорецького, Д. Б. Сергєєвої, О. С. Старенького, О. Ю. Татарова, В. Тертишника, Л. Д. Удалової, О. Г. Шило, М. Є. Шумила, О. Г. Яновської та ін. Водночас комплексного монографічного дослідження процесуального статусу й діяльності захисника саме в кримінальних провадженнях про державну зраду в контексті умов воєнного стану, спеціального кримінального провадження, державної таємниці, цифрових доказів і криміналістичного забезпечення функції захисту досі не здійснено.

Зазначені обставини зумовлюють актуальність теми дисертаційного дослідження, її теоретичне та практичне значення, а також необхідність розроблення науково обґрунтованих пропозицій з удосконалення кримінального процесуального законодавства України, практики його застосування та криміналістичного забезпечення діяльності захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до стратегічних напрямів державної політики України у сфері забезпечення національної безпеки, утвердження верховенства права, гарантування прав і свобод людини, удосконалення кримінальної юстиції та розвитку системи кримінального судочинства в умовах воєнного стану.

Тема дослідження узгоджується із Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року, затвердженими Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019, насамперед у частині досягнення цілі 16 «Мир, справедливість та сильні інститути», спрямованої на забезпечення доступу до правосуддя, підвищення ефективності діяльності державних інституцій та зміцнення верховенства права.

Дисертаційна робота відповідає положенням Стратегії національної безпеки України, уведеної в дію Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, у частині забезпечення захисту національних інтересів України, протидії загрозам державній безпеці й зміцнення спроможності правоохоронної системи держави. Актуальність дослідження також зумовлена завданнями Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021, зокрема щодо забезпечення права на справедливий суд, ефективний захист, доступ до правничої допомоги й дотримання міжнародних стандартів прав людини в кримінальному провадженні.

Положення дисертації узгоджуються з Комплексним стратегічним планом реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, схваленим Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023, а також із Планом заходів щодо його реалізації, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2024 року № 792-р. У контексті зазначених програмних документів результати дослідження спрямовані на вдосконалення процесуальних механізмів забезпечення права на захист, підвищення ефективності кримінального провадження щодо злочинів проти основ національної безпеки держави та зміцнення гарантій справедливого судочинства.

Дослідження виконано в межах Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства внутрішніх справ (МВС) України на 2025–2029 роки, затвердженої наказом МВС України від 21 травня 2024 року № 326, а також Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2025–2029 роки, схвалених рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 24 грудня 2024 року (протокол № 25). Тематика дисертації безпосередньо пов'язана з науковим забезпеченням розвитку кримінального процесуального законодавства, удосконаленням діяльності органів досудового розслідування та суду, забезпеченням процесуальних гарантій учасників кримінального провадження, а також пошуком оптимального балансу між потребами захисту національної безпеки та гарантуванням права особи на захист.

Тему дисертації «Захисник у кримінальних провадженнях про державну зраду» схвалено на засіданні кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ (протокол № 11 від 20 жовтня 2022 року) та затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 29 листопада 2022 року (протокол № 15). Дисертаційне дослідження включено до тематичного плану науково-дослідних робіт кафедри кримінального процесу, виконано в межах освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії за спеціальністю 081 «Право» та спрямоване на розв'язання актуальних теоретичних і прикладних проблем реалізації права на захист у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти основ національної безпеки України.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження – розроблення цілісної теоретико-правової, кримінально-процесуальної та

криміналістичної концепції реалізації процесуального статусу і функції захисту в кримінальних провадженнях про державну зраду, виявлення проблем правового регулювання та правозастосовної практики, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій з удосконалення кримінального процесуального законодавства України, практики його застосування з метою підвищення ефективності реалізації права на захист у провадженнях цієї категорії.

Для досягнення поставленої мети визначено такі *завдання*:

- дослідити стан наукового розроблення проблем участі захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду;
- висвітлити зміст процесуального статусу захисника-адвоката в кримінальних провадженнях про державну зраду й визначити його особливості;
- сформулювати криміналістичні засади реалізації функції захисту в кримінальних провадженнях за ст. 111 КК України;
- з'ясувати особливості участі захисника під час повідомлення про підозру в кримінальних провадженнях про державну зраду;
- проаналізувати діяльність захисника під час затримання, застосування запобіжних заходів та інших заходів забезпечення кримінального провадження;
- визначити особливості участі захисника в проведенні слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій та забезпеченні доступу до матеріалів, що містять державну таємницю;
- окреслити зміст й особливості процесуальних дій захисника в підготовчому судовому провадженні щодо кримінальних правопорушень про державну зраду;
- розглянути засади реалізації функції захисту під час судового розгляду кримінальних проваджень про державну зраду;
- схарактеризувати особливості участі захисника в апеляційному, касаційному й екстраординарному переглядах судових рішень у кримінальних провадженнях про державну зраду;
- розробити пропозиції з удосконалення кримінального процесуального законодавства України та практики його застосування у сфері забезпечення права на захист у кримінальних провадженнях про державну зраду.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються в процесі реалізації права на захист і здійснення захисником професійної діяльності в кримінальних провадженнях про державну зраду.

Предмет дослідження – захисник у кримінальних провадженнях про державну зраду.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів наукового пізнання, застосування яких забезпечило комплексне дослідження процесуального статусу, функцій та діяльності захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду.

Діалектичний метод використано як загальний метод наукового пізнання для дослідження правових явищ у їх взаємозв'язку, розвитку та взаємообумовленості, зокрема під час аналізу трансформації процесуального

статусу захисника в умовах воєнного стану, розвитку законодавства про державну зраду та спеціального кримінального провадження (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 3.2). *Історико-правовий метод* застосовано для дослідження становлення та розвитку інституту захисту в кримінальному провадженні, еволюції законодавства про право на захист, формування інституту спеціального кримінального провадження (*in absentia*), а також розвитку кримінально-процесуального регулювання проваджень щодо державної зради в умовах збройної агресії проти України (підрозділ 1.1). *Формально-юридичний метод* і *метод аналізу правових конструкцій* використано для дослідження нормативного змісту положень Конституції України, Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», законодавства про державну таємницю, а також для уточнення змісту понять «захист у кримінальному провадженні», «функція захисту», «процесуальний статус захисника», «спеціальний процесуальний режим», «компенсаторний механізм забезпечення права на захист» (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1–2.3). *Метод системного аналізу* використано для комплексного дослідження правового регулювання участі захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду, виявлення взаємозв'язків між окремими елементами його процесуального статусу, підставами обов'язкової участі захисника та процесуальними гарантіями реалізації права на захист (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 3.1). *Формально-логічний метод* застосовано під час побудови внутрішньої структури дослідження, визначення логічних зв'язків між функцією захисту, процесуальним статусом захисника й особливостями їх реалізації на окремих стадіях кримінального провадження, а також під час формулювання висновків і пропозицій з удосконалення законодавства (підрозділи 1.2, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2). За допомогою *системно-структурного методу* досліджено діяльність захисника на різних стадіях кримінального провадження про державну зраду, визначено структуру його процесуального статусу та сформовано цілісну модель реалізації функції захисту в умовах воєнного стану (підрозділи 2.1–2.3, 3.1–3.3). *Порівняльно-правовий метод* застосовано під час аналізу національного кримінального процесуального законодавства, практики Європейського суду з прав людини й закордонного досвіду забезпечення права на захист у провадженнях щодо злочинів проти держави, зокрема законодавства і практики Сполучених Штатів Америки (США), Великої Британії, Естонії, Молдови та інших держав (підрозділи 1.2, 2.3, 3.2, 3.3). *Криміналістичний метод* надав можливість розглянути криміналістичні засади реалізації функції захисту, аналізу захисних версій, особливості роботи захисника з доказами, результатами негласних слідчих (розшукових) дій, цифровими доказами, а також використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях про державну зраду (підрозділ 1.3, 2.3, 3.2). *Статистичний метод* дав змогу узагальнити показники діяльності правоохоронних органів і судів щодо кримінальних проваджень про державну зраду, здійснити аналіз динаміки таких проваджень, результатів анкетування адвокатів, прокурорів, слідчих і суддів, а також вивчити тенденції правозастосовної практики (підрозділи 1.1, 2.1, 3.1). *Соціологічний метод*

(анкетування та опитування) використано для з'ясування проблем реалізації права на захист у кримінальних провадженнях про державну зраду, оцінювання ефективності чинного кримінального процесуального регулювання та визначення основних напрямів його вдосконалення (вступ, підрозділи 2.1, 2.2, 3.2).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексних монографічних досліджень процесуального статусу, функцій та діяльності захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду, виконаним з огляду на умови воєнного стану, практику застосування спеціального кримінального провадження (*in absentia*), використання матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій, державної таємниці, цифрових доказів і сучасних криміналістичних підходів до реалізації функції захисту. За результатами здійсненого дослідження:

уперше:

- обґрунтовано концепцію посиленого гарантійно-компенсаторного характеру процесуального статусу захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду, відповідно до якої захисник в умовах воєнного стану, спеціального кримінального провадження (*in absentia*), застосування негласних слідчих (розшукових) дій та режиму державної таємниці виконує функції не лише захисту від кримінального обвинувачення, а й забезпечення процесуального балансу між інтересами національної безпеки та правами людини;

- сформульовано авторський підхід до визначення криміналістичних засад реалізації функції захисту в кримінальних провадженнях за ст. 111 КК України як системи криміналістичних знань, тактичних прийомів, засобів і рекомендацій, спрямованих на формування захисних версій, перевірку доказів сторони обвинувачення, використання спеціальних знань, роботу із цифровими доказами та результатами негласних слідчих (розшукових) дій;

- запропоновано кримінально-процесуальну класифікацію основних проблем участі захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду, до яких віднесено проблеми доступу до матеріалів кримінального провадження, реалізації права на захист у провадженні *in absentia*, використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій, доступу до відомостей, що становлять державну таємницю, а також забезпечення незалежності адвокатської діяльності в умовах воєнного стану;

- визначено систему криміналістичних особливостей реалізації захисником функції доказування в кримінальних провадженнях про державну зраду, зокрема щодо формування та перевірки захисних версій, аналізу цифрових доказів, використання спеціальних знань, оцінки допустимості результатів негласних слідчих (розшукових) дій та документів, що містять державну таємницю;

- обґрунтовано необхідність нормативного закріплення спеціального механізму тимчасового доступу захисника до матеріалів, що містять державну таємницю, у межах конкретного кримінального провадження без проходження повної процедури оформлення постійного допуску до державної таємниці;

удосконалено:

– наукові підходи до визначення змісту процесуального статусу захисника в кримінальних провадженнях про державну зраду шляхом виокремлення його загальних, спеціальних і компенсаторних елементів;

– положення щодо реалізації права на захист під час повідомлення про підозру в кримінальних провадженнях про державну зраду з огляду на концепцію фактичної підозри й необхідність забезпечення раннього доступу особи до правничої допомоги;

– наукові підходи до розуміння особливостей діяльності захисника під час застосування запобіжних заходів у кримінальних провадженнях про державну зраду, зокрема в частині перевірки пропорційності процесуальних обмежень й обґрунтованості ризиків, передбачених кримінальним процесуальним законодавством;

– теоретичні положення щодо забезпечення права на захист під час проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій шляхом розширення процесуальних гарантій перевірки допустимості доказів стороною захисту;

– наукові підходи до забезпечення права на захист у спеціальному кримінальному провадженні (*in absentia*) шляхом посилення ролі захисника як основного процесуального гаранта прав відсутнього підозрюваного або обвинуваченого;

дістали подальшого розвитку:

– наукові положення щодо співвідношення понять «захист у кримінальному провадженні» та «функція захисту»;

– теоретичні підходи до визначення місця захисника в системі суб'єктів кримінального процесуального доказування;

– положення щодо забезпечення принципів змагальності та рівності сторін у кримінальних провадженнях про державну зраду;

– наукові підходи до оцінки допустимості доказів, отриманих унаслідок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, використання цифрових доказів і матеріалів з обмеженим доступом;

– положення щодо процесуальних гарантій діяльності захисника на стадіях підготовчого судового провадження, судового розгляду та перегляду судових рішень у кримінальних провадженнях про державну зраду;

– пропозиції з удосконалення кримінального процесуального законодавства України в частині забезпечення права на захист у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти основ національної безпеки держави.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що розроблені за результатами дослідження теоретичні положення, висновки та рекомендації впроваджені в практичну діяльність і використовуються в:

– *нормотворчій діяльності* – під час підготовки пропозицій щодо внесення змін і доповнень до Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, законів України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про державну таємницю», а також інших нормативно-правових актів, що регулюють забезпечення права на захист у кримінальних провадженнях щодо

злочинів проти основ національної безпеки держави, зокрема в частині вдосконалення процесуальних гарантій діяльності захисника, порядку доступу адвоката до матеріалів, що містять державну таємницю, використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій, забезпечення права на захист у спеціальному кримінальному провадженні (*in absentia*), розширення можливостей сторони захисту щодо збирання та перевірки доказів, а також нормативного забезпечення балансу між інтересами національної безпеки держави й гарантіями права людини на справедливий суд й ефективний захист, що підтверджує лист Комітету Верховної Ради України з питань правової політики від 1 жовтня 2025 року;

– *освітній та науковій діяльності* Національної академії внутрішніх справ – під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Досудове розслідування», «Судові та правоохоронні органи України», «Криміналістика», підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів, організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти, а також під час підготовки монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, аналітичних матеріалів, розроблення пропозицій з удосконалення кримінального процесуального законодавства України (акти впровадження Національної академії внутрішніх справ від 24 листопада 2025 року № 520-ОП та № 521-НД);

– *практичній діяльності* органів адвокатського самоврядування – з удосконалення організаційних, методичних і професійних підходів до забезпечення гарантій адвокатської діяльності в кримінальних провадженнях про державну зраду, підготовки інформаційно-методичних матеріалів і методичних рекомендацій, удосконалення професійних стандартів адвокатської діяльності, формування навчальних програм та проведення заходів з підвищення кваліфікації адвокатів з питань реалізації права на захист в умовах воєнного стану, державної таємниці, застосування негласних слідчих (розшукових) дій та спеціального кримінального провадження *in absentia*, а також узагальнення практичних проблем забезпечення реальної, а не формальної участі захисника в кримінальних провадженнях зазначеної категорії (акт Ради адвокатів Київської області від 30 грудня 2025 року № 1386/0/2-25; акт Національної асоціації адвокатів України від 20 листопада 2025 року).

Апробація матеріалів дисертації. Основні висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, було представлено на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, серед яких: «Захисник у кримінальних провадженнях про державну зраду: проблемні питання», «Ensuring the Right to Defence in Absentia Proceedings under Martial Law: Ukrainian Challenges and European Standards», «Гарантії прав адвоката-захисника у кримінальних провадженнях про державну зраду в умовах воєнного стану».

Особистий внесок здобувача. Висновки та рекомендації дисертаційного дослідження, що формують його наукову новизну, розроблено відповідно до вимог законодавства України з дотриманням норм і стандартів академічної

добросовісності з метою поглибленого аналізу наукових категорій та комплексного дослідження основних правових елементів розслідування кримінального провадження про державну зраду.

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено в одинадцяти наукових працях, з них вісім статей опубліковано у фахових виданнях з юридичних наук, що належать до переліку, затвердженого Міністерства освіти і науки України, а також три тези доповідей для участі в міжнародній науково-практичній конференції, семінарі та круглому столі, зокрема:

в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

1. Байдик О. А., Кучер В. О. Участь захисника під час повідомлення про підозру у досудовому розслідуванні. *Вісник кримінального судочинства*. 2021. № 1–2. С. 8–27.

2. Байдик О. А. Процесуальний статус захисника у кримінальному процесі: особливості його реалізації у кримінальних провадженнях про державну зраду. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 1–2. С. 192–207.

3. Байдик О. А. Участь захисника у проведенні слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій під час окремого досудового розслідування: окремі проблемні питання. *Вісник кримінального судочинства*. 2023. № 3–4. С. 223–243.

4. Байдик О. А. Процесуальні дії захисника у підготовчому провадженні щодо кримінальних правопорушень про державну зраду. *Вісник кримінального судочинства*. 2024. № 1–2. С. 171–182.

5. Байдик О. А. Проблемні аспекти здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia) у справах про державну зраду. *Право і суспільство*. 2024. № 3. С. 35–41.

6. Байдик О. А. Забезпечення права на захист при повідомленні про підозру у державній зраді. *Вісник кримінального судочинства*. 2024. № 3–4. С. 207–222.

7. Байдик О. А. Участь захисника в обранні запобіжних заходів у кримінальних провадженнях про державну зраду. *Вісник кримінального судочинства*. 2025. № 3–4. С. 292–310.

8. Байдик О. А. Криміналістичні засади реалізації функції захисту у кримінальних провадженнях за статтею 111 КК України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2026. Вип. 1, ч. 3. С. 342–355.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Байдик О. А. Захисник у кримінальних провадженнях про державну зраду: проблемні питання. *Кримінальне судочинство: права людини під час дії надзвичайного стану : матеріали круглого столу* (Київ, 18 листоп. 2022 р.). Київ, 2022. С. 145–148.

2. Baidyk O. Ensuring the Right to Defence in Absentia Proceedings under Martial Law: Ukrainian Challenges and European Standards. *Law in Wartime:*

Balancing Security and Human Rights : proceedings of the International Scientific Conference (Kharkiv, 2023). Kharkiv, 2023. P. 45–48.

3. Байдик О. А. Гарантії прав адвоката-захисника у кримінальних провадженнях про державну зраду в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матеріали круглого столу* (м. Київ, 16 лютого 2024 р.). Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2024. С. 12–15.

Характеристика особистості здобувача. Байдик Олександр Анатолійович, 1984 року народження, освіта вища – юридична, У 2006 році закінчив Київський національний університет внутрішніх справ за спеціальністю "Правознавство" (диплом спеціаліста); У 2010 році закінчив ТОВ "Академія адвокатури України" за спеціальністю "Правознавство" (диплом магістра). З вересня 2022 року по сьогоднішній день аспірант заочної форми навчання Національної академії внутрішніх справ. На сьогодні керуючий Адвокатським бюро "Олександр Байдик та Партнери".

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана науковим стилем, українською мовою. Наукові положення, висновки та рекомендації викладені стисло, точно, ясно та просто, що забезпечує легкість і доступність їх сприйняття. Дисертація оформлена згідно з вимогами МОН України.

Структура дисертації відповідає меті, завданням, предмету дослідження і вимогам Міністерства освіти і науки України та складається із вступу, трьох розділів, які містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Відповідність дисертації встановленим вимогам і визначеній спеціальності. Захисник у кримінальних провадженнях про державну зраду є напрямом, який віднесено до спеціальності 081 - Право.

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Байдика Олександра Анатолійовича «Захисник у кримінальних провадженнях про державну зраду».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Байдика Олександра Анатолійовича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами й доповненнями).

3. Рекомендувати дисертацію Байдика Олександра Анатолійовича «Захисник у кримінальних провадженнях про державну зраду» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 24, проти – немає, таких, що утримались – немає.

**Головуючий -
завідувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України**

Олена ТАРАН